

Ks. Stanisław U r b a ń s k i. *Teologia życia mistycznego. Studium Polskiej Mistyki (1914-1939)*. Wyd. 2. Warszawa: ATK 1999 ss. 439.

Autor zajął się problemem aktualnym i nader interesującym. Mistyka bowiem budzi żywe zainteresowanie współczesnego człowieka, który zmęczony intelektualizmem religijnym poszukuje duchowych form zjednoczenia z Bogiem. Równocześnie jednak wraz z zainteresowaniem problematyką mistyki pojawia się często spotykana dezorientacja w tej dziedzinie. Z całą wyrazistością zatem narzuca się pytanie o istotę mistyki. Co stanowi jej naturę, a co stanowi drugorzędne elementy życia mistycznego, które osiąga pełnię w kontemplacji mistycznej, a szczególnie w zjednoczeniu przeobrażającym, będącym szczytem zjednoczenia człowieka z Bogiem na ziemi?

Szukając właściwej odpowiedzi na te istotne pytania, Autor odwołał się do myśli wielu polskich pisarzy okresu międzywojennego. Dlaczego właśnie ten czas zainteresował Autora pracy? Na pewno słuszne będzie stwierdzenie, że zagadnienie mistycyzmu ma charakter ponadczasowy. Ale ks. Urbański skupił się na tym okresie, ponieważ nikt dotychczas nie opracował kompleksowo problematyki polskiego mistycyzmu doby dwudziestolecia międzywojennego. Zadanie to stanowiło zatem wyzwanie dla Autora. Ponadto okres ten jest ciekawy, ponieważ wraz z odzyskaniem niepodległości przez Polskę, w atmosferze wolności odrodziła się również myśl teologiczna.

Od omawianego okresu do dziś upłynęło wiele czasu. Współczesna duchowość polska stanęła przed problemem mistyki apersonalnej Dalekiego Wschodu, której przedmiotem nie jest bynajmniej Trójjedyny Bóg. W tej sytuacji opracowanie niniejsze wydaje się potrzebne. Ks. Urbański sięgając do minionego okresu ukazuje naturę i istotę mistyki, którą uprawiali polscy teolodzy. Była to mistyka oparta na Objawieniu, w ramach Kościoła katolickiego, mistyka sakramentalna, chrystocentryczna (s. 38-42, 132-139). Przez to właśnie ujawnia się jej aktualność w odniesieniu do współczesności. Dziś mistyka chrześcijańska czerpie z tradycji, opiera się na doświadczeniach autorytetów, nie odcina się od korzeni. Pozostaje mistyką personalistyczną, w której ludzkie „ja” spotyka się z Boskim „Ty”

Ks. Urbański w bardzo rozbudowanej merytorycznie rozprawie szuka odpowiedzi na podstawowe kwestie mistyczne. Określa mistykę „jako umiejętność teologiczną traktującą o zasadach i prawidłach, według których rozwija się doskonałość chrześcijańska od usprawiedliwienia, aż do zjednoczenia człowieka z Bogiem przez kontemplację wlaną” (s. 33).

Ciekawą kwestią jest problem powołania do życia mistycznego. Wnikliwie analizując doktrynę polskich pisarzy, ks. Urbański wyszczególnia kilka koncepcji dotyczących powołania do kontemplacji. Pomimo różnic Autor dowodzi, że polscy teolodzy byli zgodni co do tego, że kontemplacja jest darem darmo danym (*gratia gratis data*). Ponieważ zaś jest łaską, Bóg udziela jej według swojej woli, jak chce i komu chce, odpowiednio do indywidualnej natury ludzkiej, wyraźnie niejednakowo i różnie

co do stopnia. Nauka ta jest echem myśli św. Teresy Wielkiej, która twierdziła, że jedni są powołani do niższych, inni zaś do wyższych stopni kontemplacji (s. 146).

Druga część monografii obejmuje problemy bezpośrednio już związane ze zjednoczeniem mistycznym chrześcijanina z Bogiem. Jest ono w swej istocie wielką tajemnicą, dlatego nie można podać jego ścisłej definicji. Ks. Urbański jednakże spróbował określić zjednoczenie mistyczne. Nie jest ono – twierdzi – „kontaktem z Bogiem jako przedmiotem poznania, lecz z Bogiem pozwalającym doświadczyć swojej obecności i swojego działania w osobie ludzkiej. Stanowi ono intelektualno-afektywne doświadczenie obecności Boga w duszy ludzkiej” (s. 161).

Doświadczenie mistyczne pozostaje co do swej istoty darem bezinteresownie udzielonym przez Boga (s. 236-237). Autor wykazuje również, że w kwestii intensywności doświadczenia mistycznego zjednoczenia z Bogiem polscy autorzy zasadniczo zgodni są z myślą św. Teresy z Avila. Intensywność działania Bożego – jak twierdziła Mistyczka – ulega ciągłym zmianom. Na początku człowiek przeżywa akty doświadczenia mistycznego, które są rzadkie i mogą między nimi upływać całe lata. W miarę postępu w oczyszczeniach ducha (inicjowanych przez Boga) akty te występują coraz częściej i trwają coraz dłużej. Dopiero w końcowym etapie doświadczenia mistycznego działanie Boga jest jednostajne, choć niekoniecznie występuje z jedną siłą. W wypadku przerwania aktu doświadczenia, na najwyższych stopniach zjednoczenia mistycznego, powraca ciągły akt cierpień oczyszczających (s. 238).

Ważnym fenomenem doświadczenia mistycznego jest mistyczna bierność, która wypływa z poznania mistycznego. Autorzy polscy zauważają znaczenie mistycznej bierności w doświadczeniu mistycznym za szkołą karmelitańską i dominikańską. Przedstawiciele tych szkół bardzo żywo podkreślali, że owa bierność usposabia chrześcijanina do przyjęcia działania Bożego. Bóg, po okresie oczyszczeń czynnych (asceza), niejako bierze dalszy postęp mistyka w „swoje ręce” Oznacza to, że pod wpływem natchnień Ducha Świętego mistyk wykazuje bardziej wzmoczoną aktywność. Aktywność ta polega na intensywnej miłości Boga i oddawaniu się Jego woli. Nie stanowi ona zaprzeczenia aktywności władz człowieka, gdyż łączy się z odczuciem działalności Boga, a nie z własnym działaniem. Dlatego nie można bierności władz człowieka utożsamiać z ich bezczynnością pojmowaną na sposób kwietystyczny (s. 239-242).

W wyniku badań Autor dochodzi do kwestii trudnych w mistyce. Taką jest kontemplacja jako szczytowy wyraz doświadczenia mistycznego (s. 263-275). Nie wszyscy bowiem autorzy podzielają to stanowisko. Trzon myśli polskich pisarzy stanowi jednak przekonanie, że doświadczenie mistyczne i kontemplację mistyczną (wlaną) cechują te same istotne elementy, czyli światło wlane i miłość wlana. Ks. Urbański zatem wykazuje, że w akcie doświadczenia mistycznego człowiek stwierdza istnienie Boga i odczuwa Jego obecność, w akcie kontemplacji zaś mistyk doznaje skutków tej obecności lub działania Boga. Otóż poznaje, „jaki jest Bóg” i „co działa”, czyli doświadcza Go takim, jakim jest On sam w sobie. Kontemplacja wlana stanowi bowiem nie tyle oglądanie, co doświadczenie Boga, Jego szczególnej bliskości, które rodzi się z czystej miłości. Kontemplacja zatem stanowi przejaw doświadczenia mistycznego i jest aktem decydującym o życiu mistycznym, które jest stanem. Skoro więc akt jest przyczyną stanu, toteż bez kontemplacji wlanej, jako aktu, nie

może być mowy o życiu mistycznym. Sama kontemplacja wlana nie jest odseparowana od doświadczenia mistycznego (s. 266).

Ostatnia, trzecia część pracy poświęcona jest stopniom zjednoczenia mistycznego (s. 277-336). Jest to również bardzo obszerne ukazanie ewolucyjnego rozwoju życia mistycznego. Ks. Urbański prezentuje cztery stopnie zjednoczenia: modlitwa odpocznienia (s. 283-304), zjednoczenie proste (s. 304-309), zaręczyny duchowe (309-321) i małżeństwo duchowe (s. 321-336). Różnica między nimi polega na tym, że stan mistycznych zaślubin jest zjednoczeniem habitualnym, podczas gdy trzy pozostałe mają charakter przejściowy. Fundamentem i nerwem duchowego małżeństwa jest miłość (s. 322). Wiele uwagi ks. Urbański poświęca skutkom spowodowanym przez duchowe małżeństwo. Oznacza to, że polskim autorom zależało na rzetelnym i wyczerpującym przedstawieniu tego bardzo trudnego w teologii mistycznej zagadnienia. Jest to już najdoskonalszy stopień kontemplacji, którą wielu polskich autorów uważało za najdoskonalsze uwieńczenie formacji życia duchowego, jako następstwo normalnego rozwoju łaski (s. 335).

Zjednoczeniu mistycznemu czasami towarzyszą nadzwyczajne zjawiska. Należą do nich zjawiska umysłowe – jak wszelkiego rodzaju widzenia, słowa nadprzyrodzone (s. 337-352) – prywatne objawienia (s. 352-355), zjawiska psychofizyczne – jak stygmaty, lewitacja, powstrzymywanie się od pokarmów, powstrzymywanie się od snu, promieniowanie świetlne, fluidy pachnące (s. 355-360). Nie są one istotne w zaistnieniu życia mistycznego, dlatego nie mogą być ścisłym dowodem życia mistycznego. Mogą natomiast być zewnętrznym przejawem wewnętrznego dzieła jedności z Bogiem. Mogą również być, przed czym przestrzega Autor, skutkiem działania szatana (s. 337; por. 2 Kor 11, 14).

Książka ks. Urbańskiego ma niewątpliwie charakter pionierski. Autor ukazuje w niej właściwe rozumienie życia mistycznego, które może fascynować współczesnego człowieka. Publikacja ta ujawnia również ogromną rolę łaski, darów Ducha Świętego, cnót teologalnych w rozwoju życia mistycznego. Cenne są również wyniki badań dotyczących antropologii władz człowieka i procesu ich oczyszczenia w bierny nocy ducha. Z wielką kompetencją ks. Urbański przedstawia problem oczyszczeń czynnych i biernych, uwzględniając wszelkie polemiki dotyczące kontemplacji mistycznej oraz jedności ascetyki i mistyki. Kładzie ogromny nacisk na holistyczność opisu oraz niezbywalność chrystocentryzmu, eklezjalności i pneumatologii we właściwie rozumianym zjednoczeniu mistycznym, które było przedmiotem teologii mistycznej uprawianej przez polskich teologów okresu dwudziestolecia międzywojennego.

Zaprezentowana monografia ks. prof. dra hab. Stanisława Urbańskiego, kierownika Katedry Teologii Duchowości w UKSW, stanowi bardzo poważne osiągnięcie w dziedzinie teologii mistycznej omawianego okresu. Praca zbiega się w treści z oczekiwaniami człowieka na zaspokojenie głębokiego „głodu” życia duchowego, a jednocześnie z oczekiwaniami na „zdrową” mistykę. Mistykę, która broniłaby się przed fałszywym dążeniem szukania wartości duchowych w apersonalnej mistryce Dalekiego Wschodu.

Publikacja ks. Urbańskiego jest jeszcze jedną cenną i ważną pozycją w naszej rodzimej, polskiej literaturze przedmiotu. Podczas sympozjum zorganizowanego z okazji dziesięciolecia Sekcji Teologii Duchowości w Warszawie w ATK 28 kwietnia 1999 r. Ks. Prymas Józef Glemp nazwał ks. prof. Urbańskiego „patriarchą”

teologii duchowości. Określenie to nie jest pozbawione podstaw, ponieważ ks. Urbański jest odkrywcą polskiej szkoły duchowości zmartwychwstańczej i honorackiej, pięciu okresów mistyki rodzimej, nieznanych polskich mistyczek i mistyków. Powołał pierwszą w Polsce Katedrę Mistyki Chrześcijańskiej. Opublikował ponad 350 artykułów i wiele książek.

Piotr Piasecki OMI